

Рішення спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії

Разова спеціалізована вчена рада Волинського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України (м. Луцьк) ухвалила рішення про присудження ступеня доктора філософії **Моренчуку Андрію Андрійовичу** на підставі прилюдного захисту дисертації «**Безпекові аспекти міжнародних відносин України та Японської держави в контексті російсько-української війни**» за спеціальністю 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії з галузі знань 29 Міжнародні відносини 08 серпня 2024 року.

Моренчук Андрій Андрійович 1996 року народження, громадянин України, освіта вища, у 2020 році закінчив Волинський національний університет імені Лесі Українки та здобув кваліфікацію магістра за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини», професійна кваліфікація «Політолог-міжнародник. Перекладач (англійська мова)». З 1 травня 2020 року по сьогодні навчається в аспірантурі Волинського національного університету імені Лесі Українки за спеціальністю 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. Дисертацію виконано у Волинському національному університеті імені Лесі Українки (м. Луцьк).

Науковий керівник: **Карпчук Наталія Петрівна**, доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Основні теоретичні положення і висновки дослідження відображені в 11 публікаціях, а саме: трьох наукових статтях у фахових вітчизняних та закордонних виданнях (одна з них у виданні, що входить до науково-метричної бази Web of Science) і у восьми тезах, що також є підтвердженням апробації матеріалів дисертації. Головні результати дослідження висвітлено в таких публікаціях:

1. Morenchuk Andrii, Kruhliy Olena, Kozak Alla, Yelova Tetyana, Fesyk Olesia, Karpuk Ihor, Shuliak Nazarii. The concept of strategic communications in Ukrainian scientific research. *AD ALTA: Journal of interdisciplinary research*. 2023. 13, issue 1, special XXXII. P. 123–126. URL: <https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/130132/PDF/130132.pdf> (внесок автора – 20%)

2. Моренчук А. А., Моренчук А. А., Карпчук Н. П. Загрози регіональної безпеки Японії. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації і регіональні студії*.

2021. №1(9). С. 206–220. URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/download/185/169> (внесок автора – 30%)

3. Кисіль С., Моренчук А. А., Моренчук А. А. Роль Китаю у відносинах Індії та Пакистану. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації і регіональні студії*. 2021. №2(10). С. 78–90. URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/226> (внесок автора – 40%)

У дискусії взяли участь члени разової спеціалізованої вченої ради:

Тихомирова Євгенія Борисівна, доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Зауваження:

У цілому позитивно оцінюючи науковий рівень дисертаційної роботи Моренчука А. А., слід зазначити деякі дискусійні положення та зауваження:

1. Так, як в дисертації наводиться доволі багато статичної інформації, доцільно було би включити застосування й статистичного методу дослідження.

У роботі згадується «м'яка сила», але варто було б глибше розкрити форми та рівень її використання обома сторонами. Наприклад, детальніше описати діяльність «Українсько-Японського центру».

2. Присутня певна незбалансованість у розкритті сюжетів. Наприклад, у п. 2.1. «Ретроспектива відносин України та Японії (1991–2022 рр.)» в деяких місцях відчувається надмірність у поданні фактажу.

3. Робота значно виграла би при представленні низки таблиць. Так, можна було б підготувати таблицю, що ілюструвала б договірно-правову базу відносин України та Японської Держави, порівняльну таблицю збільшення оборонного бюджету Японії або документів, що регулюють сферу безпеки Японії, ухвалених у період російсько-української війни та ін., що дало б можливість глибше висвітлити безпекові аспекти українсько-японських відносин.

Хома Наталія Михайлівна, доктор політичних наук, професор кафедри політології та міжнародних відносин Інституту гуманітарних та соціальних наук, Національного університету «Львівська політехніка».

Зауваження:

1. Розділ 3 викликає застереження щодо структури, адже поєднує виклики для безпеки з аналізом перспектив українсько-японських відносин. На нашу думку, підрозділ 3.5. мав би бути окремим ґрунтовним розділом, а виклад питань 3.2.–3.4. мав бути чітко сконцентрований на впливі процесів, які аналізує дисертант, на безпеку як Японії, так і України.

Наявний відхід від українсько-японського вектора аналізу в більшій частині цього розділу дисертації, коли вивчаються зміни російської політики щодо КНДР,

Ірану та Китаю. Хоч авторський підхід дозволив розкрити глибину глобальних та регіональних безпекових викликів, однак це не сприяло аналізу предмета дослідження (безпекових аспектів співробітництва України та Японії в умовах російсько-української війни). Вочевидь, задум дисертанта полягав у представленні розширення співпраці згаданих недемократичних акторів як викликів національній безпеці Японії та України. Однак взаємовпливи в межах умовних безпекових квадратів «Росія – Китай – Японія – Україна», «Росія – КНДР – Японія – Україна», «Росія – Іран – Японія – Україна» розкриті недостатньо й обмежені занадто стислими висновками. Якщо ці зв'язки глибоко не виявити, то включення в «орбіту» україно-японського аналізу Китаю, КНДР та Ірану в такому масштабі, як це зробив дисертант, не видається доцільним.

2. В аналізі українсько-японських взаємин від 1991 р. (підрозділ 2.1.) дисертант згадує численні заяви, візити тощо, але в цьому масиві фактів доцільно було послідовно виокремлювати саме безпекову складову, заявлену в документах чи представлену в ході візитів. Подекуди не вистачає конкретики щодо саме безпекового виміру співпраці двох держав. Наприклад, дисертант згадує (с. 80) про підписаний у 2018 р. Меморандум між Міністерством оборони України та Міністерством оборони Японії щодо співробітництва та обмінів у сфері оборони, однак з викладу не зрозумілий його зміст, яке практичне значення він мав.

Дисертант подекуди відходить від предмета дослідження (за межі безпекових питань україно-японської співпраці). На нашу думку, фокус уваги повинен був для повноти розгляду чітко стосуватися саме безпеки. Розкриття українсько-японської співпраці в різних сферах (політичній, економічній, гуманітарній та ін.) виправдане, але аналіз щоразу мав спрямовуватися у безпекову площину, що запобігло б віддаленню від визначеного предмета дослідження.

3. Автор часто не посилається безпосередньо на документи, а лише на публікації в медіа, у яких ці документи згадані. Список джерел це відповідно ілюструє. У випадку, якщо того чи іншого безпекового документа у відкритому доступі нема, то доцільно посилатися не на новинні джерела, а на офіційні. Наприклад, у випадку зі згаданим вище меморандумом між міністерствами оборони двох держав щодо співробітництва та обмінів у сфері оборони альтернативою може бути «Біла книга – 2018. Збройні Сили України», підготовлена Міністерством оборони України та Генеральним штабом ЗСУ.

Трапляються неточні переклади цитат. Наприклад, цит. с. 126: «Прем'єр-міністр Японії Ф. Кішіда заявив: «Україна може бути Східною Азією завтрашнього дня [...]». Насправді Ф. Кішіда говорив: «Ситуація в Україні може перерости у те ж саме в Східній Азії».

Згадані приклади з роботи спрямовані повернути увагу до ретельності роботи з першоджерелами та точності перекладу. Загалом дещо новинний стиль,

притаманний частині дисертації, доцільно було б замінити на наукову інтерпретацію автором цих процесів, пошук причинно-наслідкових зв'язків у контексті предмета дослідження.

4. На нашу думку, доцільно було систематизувати, згрупувати за сферами співпраці всі взаємодії України та Японії за час російсько-української війни з уточненням того, яке значення ця співпраця має для сфери безпеки. Згрупування таких емпіричних даних, оформлення їх, до прикладу, як таблиць, могло б стати основою для розуміння того, щодо яких безпекових аспектів взаємодія двох держав наявна, а в яких сферах вона не розвивається або є на початковому рівні взаємодій.

Прикладом того, як відсутність фактологічної систематизації, не дозволяє оцінити масштаби та вплив тих чи інших ініціатив, спрямованих на безпекове середовище, є тема санкційної політики Японії. Дисертант згадує про санкції в теоретичному ключі (с. 51–53) та про антиросійські санкції Японії (с. 89–91, 96, 98 та ін.), однак відсутня їхня систематизація, аналіз впливу на безпекове середовище як секторальних, так і персональних санкцій. Санкціям не лише доцільно було б приділити більшу увагу в частині систематизації, а й показати, чи мають вони очікуваний вплив на безпековий ландшафт.

5. Потребує посилення аналіз перспективи участі Японії у майбутній повоєнній відбудові України. Дисертант згадує про це (с. 93, 116, 130, 191), однак з огляду на виняткову актуальність питання для України йому слід було приділити окрему увагу, визначивши пріоритети такої співпраці, а особливо – проблеми та потенційні загрози тощо.

Автор акцентує передусім на тому, що дала / може дати Японія Україні. Однак доцільно було б з'ясувати, що Україна дає / може дати Японії, адже відносини двох держав не мають бути, образно кажучи, «вулицею з одностороннім рухом». Доцільно було б з'ясувати інтереси Японії від співпраці з Україною. Очевидно, що японські посадовці за час повномасштабного вторгнення Росії в Україну уважно вивчають та засвоюють ключові уроки боротьби України з огляду на всі ризики затяжних збройних конфліктів в Індо-Тихоокеанському регіоні.

Ніколаєва Майя Іванівна, кандидат політичних наук, доцент кафедри історії та світової політики, професор кафедри політології, перший проректор Одеського національного університету імені І. І. Мечнікова.

Зауваження:

1. Незважаючи на те, що основна увага дисертації зосереджена на періоді з 2014 по 2022 р., що обумовлено контекстом російсько-української війни, автор все ж таки робить огляд відносин України та Японської Держави, починаючи з 1991 р. Тому доцільно було б виділити періоди українсько-японських відносин. У роботі наводиться періодизація, запропонована В. Удовік (с. 68). Втім залишається незрозумілим, чи підтримує саме таку періодизацію автор, чи має власне бачення.

2. У роботі доволі часто наводяться два регіони – Азійсько-Тихоокеанський (с. 22, 27, 28, 56, 60 та ін.) та Індо-Тихоокеанський (с. 93, 95, 98, 99, 104 та ін.). При цьому складається враження, що автор використовує їх як синоніми, хоча, очевидно, що вони мають різні межі та структуру. Тому доцільно було б окремо прописати, чим характеризуються ці регіони і в якому контексті їх слід розглядати.

3. Частину документів, особливо тих, що безпосередньо стосуються українсько-японських відносин у безпековій сфері, варто було б піддати глибшому аналізу, розкрити їх зміст. Це стосується, наприклад, Меморандуму про співпрацю та обмін у сфері оборони 2018 р. (с. 80), Угоди про захист інформації (с. 187), проекту двосторонньої безпекової угоди.

4. Протягом досліджуваного періоду в Японії змінилось декілька урядів і, відповідно, міністрів закордонних справ. Доцільно було б проаналізувати, як це впливало на політику щодо України.

5. Варто відмітити певні технічні огріхи в оформленні. Так, в додатках Д, Б, Ж, З, Л, М, Н, Р варто було б весь матеріал перекласти українською мовою. У позиції 129 Списку використаних джерел містяться лише ініціали автора.

Іванець Тетяна Мирославівна, кандидат політичних наук, доцент, завідувач кафедри філософії та соціології історичного факультету Маріупольського державного університету.

Зауваження:

Зважаючи на всі позитивні характеристики дисертаційної роботи Моренчука Андрія Андрійовича «Безпекові аспекти міжнародних відносин України та Японської держави в контексті російсько-української війни», вважаємо за доцільне звернути увагу на певні дискусійні моменти, які потребують уточнень:

1. У підрозділі 1.1., розглядаючи безпекові концепції, автор аналізує нормативно-правову, яка регулює цю сферу в Україні. На нашу думку, доцільно було б також розглянути правові акти, які регулюють ці питання в Японській Державі, провести порівняльний аналіз, визначити спільні та відмінні підходи.

2. У підрозділі 2.1. автор зазначає, що після 2014 року Японія засудила російське вторгнення, анексію Криму, ввела антиросійські санкції та активізувала комунікації з Україною на високому рівні (с. 78). Однак при цьому продовжила розбудовувати активні та різносторонні відносини з Росією (підрозділ 3.1). Як, на вашу думку, це впливало на стан україно-японських відносин в період 2014–2022 років?

3. Автором неодноразово підкреслювалося (підрозділи 2.2, 2.3, 3.5), що Японія активізувала свої зусилля щодо підтримки та надання допомоги Україні в межах різних міжнародних організацій та майданчиків. Одним із ключових форматів співпраці у сфері безпеки для Японії є безпековий союз зі Сполученими Штатами (на основі «Договору про взаємне співробітництво та гарантії безпеки

між США та Японією» 1960 року). Чи є актуальним українське питання в межах співпраці в рамках цього союзу?

4. У підрозділі 2.2 автор зазначає, що Японія спрямовує свої зусилля на здобуття підтримки для України з боку країн Азії (с. 96). Через які структури найчастіше відбуваються подібні взаємодії з азійськими країнами та які практичні результати на сьогодні вони вже мають?

5. У підрозділі 2.3. автор зазначає, що після початку повномасштабного вторгнення японці вперше прийняли 2500 біженців з України, яких у країні називають «евакуйовані особи». Це було безпрецедентним кроком, адже раніше Японія приймала до десяти біженців на рік (с. 106). Чи знайомилися ви більш детально з програмами для українських біженців в Японії? Чи є якісь особливості у їх статусі (наприклад, статус тимчасового захисту для українців в країнах ЄС)?

6. Третій розділ присвячено аналізу викликів національній безпеці України та Японії з боку ряду країн. На нашу думку, було б доцільно зробити порівняльну характеристику цих загроз для двох країн, виокремити спільні та відмінні загрози. Це дало б змогу краще побачити перспективні напрямки співпраці.

7. У підрозділі 3.2. автор зазначає, що у 2022 році Росія займала шістнадцяте місце за обсягом китайського експорту, а станом на лютий 2024 року перебувала вже на сьомому (с.153). Як Ви вважаєте, це є наслідком антиросійських санкцій чи свідченням формування стратегічного союзу між РФ та КНР?

8. У підрозділі 3.3. автор зазначає, що з липня 2023 року почала активно розвиватися співпраця КНДР та РФ в різних напрямках. Як на Вашу думку, чи може подальше російсько-корейське зближення створити умови для реальної агресії КНДР проти сусідів?

9. У підрозділі 3.5. автор аналізує проблеми та перспективи розвитку співпраці України та Японії у сфері безпеки. Враховуючи надзвичайну важливість саме цього підрозділу, на нашу думку, було б доцільним структурувати проблеми та перспективи співпраці за рівнями, сферами, походженням тощо, та на основі проведеного аналізу виробити практичні рекомендації щодо перспектив двосторонньої співпраці.

До загальних висновків, на нашу думку, було б доцільно включити висновки за першим розділом та прогнози щодо розвитку співпраці між Україною та Японією в безпековій сфері в майбутньому

Результати відкритого голосування:

«за» – 5 членів ради;

«проти» – 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада Волинського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти у науки України (м. Луцьк) присуджує **Моренчуку Андрію Андрійовичу** ступінь доктора філософії з галузі знань 29 Міжнародні відносини за спеціальністю 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії.

**Голова
разової спеціалізованої
вченої ради**

проф. Антоніна ШУЛЯК